
بسم الله الرحمن الرحيم

شرح جامع

مبانی علم سیاست

«علوم سیاسی و روابط بین الملل»

مولف: مریم مظفری‌پور

انتشارات ارشد

پیشگفتار ناشر

خداوند بزرگ را شاکریم که فرصتی عنایت فرمود تا بتوانیم قدمی در جهت گسترش علم و فرهنگ کشور عزیزمان برداریم و مسیری هموار را در اختیار مخاطبان و داوطلبان علاقمند به ادامه تحصیل قرار دهیم. از آنجائی که درحوزه کتاب‌های درسی و کمک درسی کارشناسی ارشد کتاب‌های زیادی به رشته تحریر در آمده است با این حال وجود یک مجموعه جامع، دقیق، کامل و دارای رفرنس(منابع) مستند احساس می‌شود.

همیشه دغدغه داشتیم که ای کاش می‌شد تمامی منابع پراکنده و گاهاً دست نایافتنی کنکور در یک مجموعه به گونه‌ای جذاب و شیوا آماده می‌شد و همچنین سوالات دوره‌های قبل کنکور نیز به گونه‌ای تشریحی پاسخ داده می شدند، که خدشه‌ای بر آنها وارد نشود و خیال داوطلبان عزیز آنقدر آسوده باشد که اطلاعات مندرج در پاسخنامه‌ها را برای بهره‌گیری در آزمون خود بکار گیرند. این کار با یاری خداوند بزرگ و همکاری نخبه‌ترین دانشجویان و اساتید کشور در انتشارات ارشد هماهنگ گردید و در تمامی مقاطع تحصیلی از کاردانی به کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در حوزهٔ آزمون‌های سراسری – آزاد و پیام نور بسته‌های آموزشی شامل کتاب‌های بانک سوالات و کتاب‌های شرح جامع درس آماده گردید. در تهیه مجموعه‌های فوق‌الذکر از فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد و دکتری که حائز رتبه‌های تک رقمی کنکور می‌باشند، استفاده کرده‌ایم، تا شما عزیزان بتوانید در راستای افزایش توان علمی خود در جهت نیل به مقصود خویش نایل آیید. بدون تردید می‌توان گفت که برای اولین بار در نظام آموزشی کشور مجموعه‌ای به این سبک عرضه می‌شود که در کیفیت و کمیت بی‌نظیر بوده و تمامی نیازهای دانشجویان و داوطلبان عزیز را پوشش می‌دهد. امید است که استفاده از این مجموعه عزیزان را در جهت موفقیت در آزمون یاری رسانده باشد. در پایان لازم به ذکر است که بی نقصی محض از آن خداوند متعال می‌باشد، بنا براین از تمامی خوانندگان و داوطلبان عزیز خواهشمندیم نظرات سازنده خود را در مورد این کتاب به سایت انتشارات ارشد اعلام نمایند تا ما را در جهت هر چه بهتر آماده کردن این محصولات یاری رسانند.

با تشکر

ناشـــــر

www.arshadbook. ir

پیشگفتار مولف

آموزش علم سیاست یکی از اصلی ترین و پایه ای ترین دروسی است که دانشجویان رشته علوم سیاسی به اهمیت آن واقفند در واقع یادگیری مطالبی که در این درس آموزش داده می شود، می تواند راهگشای جهت فهم بیشتر و بهتر سایر مباحث در این رشته باشد. مجموعه ای که پیش رو دارید، تا حدی بهترین و کاملترین منبع برای دانش آموختگانی است که قصد ادامه تحصیل در این رشته را دارند و نیز مجموعه ای کامل از مطالبی است که شما را در کنکورهای کارشناسی ارشد همراهی می کند. لازم به ذکر است که این مجموعه در ۱۴ فصل تدوین شده است و مباحث محوری و بنیادی مانند تحریف علم سیاست، دولت، ملت، حکومت، رژیم های سیاسی، مکاتب و ایدئولوژیهای سیاسی، دموکراسی و انواع آن، احزاب سیاسی و گروه های فشار، انتخابات، دولت ها و نظام های سیاسی و غیره را در بر می گیرد. امید داریم که با بهره گیری از این مجموعه که البته خالی از نقص و اشکال نیست گاهی در جهت اعتلای دانش سیاسی دانشجویان و کاربران علوم سیاسی برداشته باشیم.

در همین جا لازم است از مدیر و مسئولان موسسه انتشارات ارشد که قبول زحمت فرموده و مرا در چاپ و انتشار این مجموعه یاری رساندند کمال تشکر و قدردانی داشته باشم.

با سپاس

مریم مظفری پور

فهرست مطالب

عنوان **صفحه**

پیشگفتار ناشر ۳
پیشگفتار مولف ۴

فصل اول:تعریف، محتوا و سرشت دانش سیاسی (علم سیاست)

۱- تعریف علم سیاست ۱۱
خلاصه فصل ۱۳

فصل دوم:روش های علم سیاست

۱- روش تاریخی ۱۹
۲- روش مشاهده ۱۹
۳- روش تجربی ۲۰
۴- روش تطبیقی یا مقایسه‌ای ۲۰
۵- روش فلسفی ۲۰
خلاصه فصل ۲۳

فصل سوم:علم سیاست، مرزها و رشته‌های همپیوند

الف) جامعه شناسی و علم سیاست: ۲۹
ب) علم سیاست و تاریخ ۲۹
ج) علم سیاست و اقتصاد ۳۰
د) علم سیاست و اخلاق ۳۰
ز)روانشناسی سیاسی ۳۱
خلاصه فصل ۳۲

فصل چهارم: مفاهیم و موضوعات اساسی در دانش سیاسی

۱- ایدئولوژی ۳۷
۲- قدرت ۳۸
۳- اقتدار ۴۰

عنوان **صفحه**

۴- مشروعیت ۴۱
۵- نوسازی ۴۲
۶- فرهنگ سیاسی ۴۳
۷- جامعه پذیری سیاسی ۴۴
۸- توسعه سیاسی ۴۴
۲ جنبه توسعه سیاسی (دموکراتیزه شدن جامعه یا زوال نهادهای دموکراتیک): ۴۵
۹- دولت ۴۶
خلاصه فصل ۴۹

فصل پنجم: نظریه های خاستگاه دولت

نظریه خاستگاه الهی ۵۹
نظریه زور ۶۰
نظریه ژنتیک (نظریه های پدر سالاری و مادر سالاری) ۶۰
نظریه طبیعی ارسطو ۶۱
نظریه قرار داد اجتماعی ۶۱
تکامل دولت ۶۵
ماهیت دولت ۶۶
اهداف دولت ۶۶
پایه‌ها و چهره‌های دولت ۶۶
خلاصه فصل ۶۸

فصل ششم حاکمیت

حاکمیت داخلی ۷۷
حاکمیت خارجی ۷۷
ویژگیهای حاکمیت ۷۷
تاریخ حاکمیت ۷۸
انواع حاکمیت ۷۹
حاکمیت کثرت گرا ۸۰
خلاصه فصل ۸۱

فصل هفتم:طبقه بندی حکومت ها

شکلهای کلاسیک حکومت ۸۸
سودمندیهای پادشاهی استبدادی ۸۸
زیانهای پادشاهی استبدادی: ۸۹
خلاصه فصل ۹۱

عنوان **صفحه**

فصل هشتم:دموکراسی

شایستگی های دموکراسی ۹۷
ناشایستگی های دموکراسی ۹۸
انواع دموکراسی ۹۹
خلاصه فصل ۱۰۱

فصل نهم:حکومتهای پارلمانی و ریاستی

۱- کنترلها بر قوه مجریه ۱۰۷
۲- کنترلها برکنگره (قوه مقننه).....۱۰۷
۳- کنترلها بر قوه قضائیه ۱۰۷
برخی از پیش نیازهای ضروری شکل پارلمانی حکومت.....۱۰۸
خلاصه فصل ۱۱۰

فصل دهم:حکومتهای تک ساخت وفدرال

۱- حکومت تک ساخت (یونیتری) ۱۱۷
۲- فدراسیون و کنفدراسیون ۱۱۷
تفاوتهای مهم بین فدراسیون و کنفدراسیون.....۱۱۸
خلاصه فصل ۱۱۹

فصل یازدهم:احزاب سیاسی و گروههای فشار

تعریف احزاب سیاسی.....۱۲۷
پایه‌های احزاب سیاسی.....۱۲۷
کار ویژه‌های احزاب سیاسی.....۱۲۷
انواع نظامهای حزبی ۱۲۹
خلاصه فصل ۱۳۱

فصل دوازدهم :دولت ها و نظام های سیاسی

۱- دولت شبه دموکراسی ۱۳۹
۲- اقتدار طلبی.....۱۳۹
۳- توتالیتاریسم ۱۳۹
۴-دولت انداموار (کورپوراتیسم) ۱۴۰
۵- دولت محافظه کار ۱۴۰
۶- دولت لیبرال ۱۴۰
۷- دولت رفاهی و دموکراسی اجتماعی.....۱۴۰
خلاصه فصل ۱۴۲

عنوان **صفحه**

فصل سیزدهم: مکاتب و ایدوئولوژی‌های سیاسی

۱- محافظه کاری ۱۴۹
۲- لیبرالیسم ۱۴۹
۳- مارکسیسم ۱۵۰
۴- سوسیالیسم اصلاح طلب ۱۵۰
۵- آنارشیسم ۱۵۰
خلاصه فصل ۱۵۱

فصل چهاردهم:نگرش ها و روش ها در دانش سیاسی

۱- رفتار گرایی ۱۵۷
۲- تحلیل سیستم‌ها ۱۵۷
۳- نظریه تصمیم گیری ۱۵۷
۴-نظریه های گزینش عقلانی ۱۵۷
۵- نگرش سیبرنتیک ۱۵۸
خلاصه فصل ۱۵۹

فصل اول

تعریف، محتوا، سرشت و ماهیت دانش سیاسی

عناوین اصلی

- ۱- تعریف علم سیاست
- خلاصه فصل

فصل اول

تعریف، محتوا و سرشت دانش سیاسی (علم سیاست)

۱- تعریف علم سیاست

تفکر سیاسی در عهد باستان و در غرب از یونان آغاز شد. اما علم سیاست به عنوان یک رشته آموزشی قدمتی دیرینه ندارد و تا حدی نو است. همزمان با پیدایش دموکراسی نو و ناسیونالسیم انحصار علم سیاست به پایان می‌رسد و مردم که تا آن زمان نقشی در امور عمومی نداشتند، در کنار سیاستمداران، فیلسوفان و شهریاران قرار می‌گیرند و همزمان با گسترش آموزش و پرورش و رشد فزاینده آگاهی سیاسی، در جریانات سیاسی حضوری فعال می‌یابند. «دانشواژه» سیاست (politics) از واژه‌ی یونانی «پولیس» (Polis= شهر) برگرفته شده است. از نظر یونانی‌ها سیاست دانشی مربوط به امور یک شهر بود اما در یونان دولت و شهر از هم جدا نبودند. در همین جا اشاره شود که سیاست با علم سیاست تفاوت دارد. سیاست در مفهوم کلی در زندگی اجتماعی وجود دارد اما علم سیاست را باید مانند هر علمی آموخت. علم سیاست جنبه‌های علمی و نظری سیاست را در بر می‌گیرد. به عبارتی جنبه نظری سیاست را با «علم سیاست» و جنبه علمی آن را با همان واژه «سیاست» بیان کرده‌اند. دانشمندان سیاسی برجسته از سراسر جهان در سپتامبر ۱۹۴۸ در کنفرانس یونسکو «علم سیاست» را به جای «علوم سیاسی» و برای نامیدن این رشته علمی پذیرفتند .اما دانشمندانی مانند ارسطو، یلینک، هندی سجویک اصصلاح« سیاست» را بر علم سیاست ترجیح داده اند. «علم سیاست» ترجیح داده‌اند. علم سیاست به تحلیل و بررسی جنبه‌های سیاسی پدیده‌های اجتماعی نظر دارد. مرکز ثقل تحلیل و بررسی «علم سیاست» دولت / state است. بعضی علم سیاست را مرتبط با «حکومت /government » و بعضی متفکران تلفیقی از این دو مورد را می‌پذیرند مانند پل ژانت متفکر فرانسوی که می‌گوید علم سیاست آن بخشی از علوم اجتماعی است که درباره بنیادهای دولت و اصول حکومت بحث و بررسی می‌کند. «دیویدایستون» معتقد است که سیاست به «توزیع آمرانه ارزشها برای جامعه» مربوط است. بعضی دانشوران به عنصر «قدرت» به عنوان مرکز ثقل سیاست یاد می‌کنند و معتقدند که همه کشاکشها در زندگی سیاسی به قدرت مربوط است. «نولی» تعریفهایی چند از سیاست را بدین شرح آورده است:

۱- سیاست « هنر استفاده از امکانات است»

۲- سیاست « حکومت کردن بر انسانهاست» (= تعریف کایتانو موسکا در « طبقه حاکم» و آستین را نی در « حکومت بر انسانها»).

۳- سیاست «مبارزه برای قدرت است»

۴- سیاست یعنی دانستن اینکه: چه کسی، چه چیزی، چه موقع، چگونه و چرا می برد؟ (= تعریف‌ها رولد لاسکی از سیاست).

۵- سیاست «توزیع آمرانه ارزشهاست» (که به ایستون تعلق دارد و انتزاعی ترین مفهوم سیاست است).

و سرانجام تعریف نولی که سیاست را اینگونه تعریف می‌کند: «همه آن فعالیتهایی که مستقیم یا غیرمستقیم با کسب قدرت دولت، تحکیم قدرت دولت و استفاده از قدرت دولت همراه است».

عرصه علم سیاست

مرزهای دقیق و مشخص علم سیاست را نمی‌توان به آسانی معین کرد. اما آنچه که مشخص است این است که علم سیاست «پویا»ست و سرشت، پایه‌ها، روندها، عرصه‌ها و نتایج اقتدار و قدرت در جامعه را بررسی می‌کند و نیز رفتار سیاسی (یعنی قدرت جویی) گروه‌ها، سازمانها و نهادهای کم و بیش جدا از دولت را که می‌کوشند بر سیاست عمومی و راستای دگرگونیهای اجتماعی تأثیر گذارند مورد بررسی قرار می‌دهد و این بررسی به هیچ دوره ویژه تاریخی و نیز هیچ حوزه معین جامعه بشری محدود نیست.«علم سیاست، توضیح حال است»

بررسی تجربی پدیده‌ها و روندهای سیاسی موجود بخشی مهم از وظیفه علم سیاست است. این بررسی به مفاهیم سیاسی رایج و نیز به گروه‌ها و سازمانهای جویای قدرت و نفوذ در جامعه توجه دارد. علم سیاست بویژه مفهوم دولت، ریشه‌ها، ویژگی‌ها و شکلها و ساختار آن، روندها و کارکرد آن، هدفها و کار ویژه‌های آن، روابط با اتباع و شهروندان و گروه‌های گوناگون و نیز روابط آن با دیگر دولتها و سازمانهای بین‌المللی را مطالعه می‌کند.

«علم سیاست، فهم گذشته»: بررسی قدرت و اقتدار و نفوذ در گذشته به فهم و شناخت نهادها و اندیشه‌ها و روندهای امروزین بسیار کمک می‌کند. علم سیاست متضمن بررسی جریانهای گوناگون اندیشه سیاسی و نیز فهم و شناخت نقش گروه‌ها و سازمانهای جویای قدرت و نفوذ در جامعه است.

«علم سیاست: پیشنهاد کننده سیاست»: هدف نهایی همه بررسیهای علم سیاست این است که پدیده‌های سیاسی را با این نظر بشناسد که به تصمیمات عملی درباره سیاستی که باید اتخاذ شود بینجامد. در این مورد سیاست شناس روشهای تجربی، تاریخی و قیاسی را ترکیب می‌کند. گرایش کلی این روش ترکیبی آن است که راستای احتمالی جریان تحول را کشف کند و روندهای موجود سیاسی از لحاظ هدفهایی که می‌خواهند به آنها دست یابند بررسی شوند. پیشنهادها و طرحها برای اصلاح ساختار و روندهای سیاسی موجود، بخش پذیرفته شده ی علم سیاست است.

به طور کلی علم سیاست را باید به ۲ مفهوم خرد و کلان بکار برد: علم سیاست به مفهوم خرد با نظام سیاسی یا حکومت و نهادهای حکومتی و سیاستها و اعمال آنها و شیوه‌ی اعمال قدرت واداره امور جامعه سر وکار دارد. در حالیکه علم سیاست به مفهوم کلان با زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نهادهای حکومتی زمینه‌های اجتماعی قدرت سیاسی، قدرت به معنای کلی و اجتماعی آن، تکوین، استمرار و زوال حکومتها، رفتار سیاسی فردی و جمعی نهادهای سیاسی غیر دولتی مانند سازمانها و گروههای ذینفوذ، روابط میان دولتها، اندیشه‌ها و فلسفه‌های سیاسی (با تأکید بر اندیشه‌های آزادی، عدالت و برابری)، رابطه نیروهای اجتماعی یا جامعه مدنی با زندگی سیاسی، فرهنگ سیاسی، رفتار توده‌ای، تاریخ سیاسی دیپلماسی و اقتصاد سیاسی ملی و بین المللی سرو کار دارد. بعضی متفکران مانند اگوست کنت (مکتب اثبات گرایی) پدر جامعه شناسی مخالف علمی بودن سیاست‌اند و به نظر آن اعتبار احکام علمی براساس شواهد عینی قابل اثبات است و به علت فقدان ابزار دقیق اندازه‌گیری، تعصب در تعیین نتایج بسیار افزایش می‌یابد و احتمال افزایش خطا در سیاست به عنوان یک علم بالاست. بنابراین در ماهیت علمی مطالعات سیاسی‌تردید بسیاری وجود دارد. اما با ظهور مکتب شیکاگو در امریکا علم سیاست به مفهوم جدید گسترش داده شد و بحث تجربی از قدرت و شیوه‌های کاربرد آن رفتار گروهی و دسته‌جمعی، عوامل تعیین کننده رفتار سیاسی و غیره به عنوان بحث اصلی در آن علم تلقی شد. پس از جنگ جهانی دوم گرایشهای علمی و تجربی گوناگونی در دانش سیاسی ظاهر شدند که از مهترین آنها نگرش سیستم‌ها، نگرش کارکردی و نگرش کنش عقلانی بوده‌اند.

خلاصه فصل

با پیدایش دموکراسی نو و ناسیونالیسم انحصار علم سیاست از دست شهریاران، فیلسوفان، و سیاستمداران خارج شده و به عرصه‌ای همگانی تبدیل می‌شود. واژه «سیاست» از واژه یونانی «پولیس» به معنای «شهر» بر گرفته است. سیاست با علم سیاست متفاوت است. علم سیاست جنبه‌های نظری و عملی سیاست را در برمی‌گیرد. مرکز ثقل تحلیل و بررسی علم سیاست: دولت، حکومت و قدرت است. موضوعات مهم مورد مطالعه علم سیاست عبارت‌اند از: نظریه سیاسی، حکومت، احزاب، گروه‌ها و افکار عمومی، روابط بین‌الملل. سابقه کوشش برای تأسیس علم سیاست به مکتب اثبات گرایی اگوست کنت در قرن ۱۹ بر می‌گردد. اگوست کنت درکتاب علم سیاست اثباتی خود استدلال کرد که علم سیاست در مقایسه با علم فیزیک، فیزیک اجتماعی است و به همان شیوه علم فیزیک با پدیده های دینامیک و ایستا در سطح جامعه سر و کار دارد. هدف اصلی آموزش علم سیاست، دادن آگاهی سیاسی به مردم یک جامعه آزاد است که سبب بقای جامعه مطلوبشان می‌گردد. اگر چنین آگاهی و مسولیتی وجود نداشته باشد جامعه فرو می‌پاشد. علم سیاست می‌کوشد این گونه آگاهیها را بوجود آورد.

نکات کلیدی و اصطلاحات مهم

- از زمان‌های دور علم سیاست را اربابل علوم می‌دانستند. علم سیاست به شناخت سیاست می‌پردازد. «کاتلین و یلینک» معتقد به مبهم بودن واژه سیاست‌اند. «سیاست در معنی یونانی، علم حکومت بر شهر بود» «سی لی» سیاست را «علم شهرها» نامیده است.
- یدیوایستون: سیاست به توزیع آمرانه ارزشها برای جامعه مربوط است. علم سیاست با رشد فزاینده آگاهیهای سیاسی افراد جامعه به شکل‌گیری دموکراسی کمک چشمگیری می‌کند.

تست‌های آخر فصل

۱- سیاست از نظر دیویدایستون عبارت است از:

۱) حکومت کردن بر انسانها
۲) مبارزه برای دستیابی به قدرت
۳) توزیع آمرانه ارزشها
۴) حل مسالمت آمیز اختلافات

۲- کدام نویسنده موضوع اول علم سیاست را منازعه می‌داند:

۱) مک آیور
۲) دوورژه
۳) لاسکی
۴) لاسول

تست‌های تألیفی

۱- هدف نهایی از آموزش دانش سیاسی در سطح عمومی چیست؟

۱) پرورش شهروندان برای زندگی مدنی و سیاسی
۲) آموزش سیاستمداران در انجام کار ویژه‌های خود به تمرین نحو
۳) تبدیل اکثریت به مستبدان حاکم بر اقلیت
۴) گزینه‌های ۱ و ۲.

۲- تأثیر اگوست کنت بر علم سیاست چه بود؟

۱) خارج کردن علم سیاست از حیطه علوم طبیعی
۲) علمی کردن سیاست به شیوه دانشهای طبیعی
۳) جدا کردن عین و ذهن در علوم اجتماعی و سیاسی
۴) قطعیت در علمی بودن مطالعات سیاسی

۳- تعریف «سیاست به معنای توزیع آمرانه ارزشها» مختصص به کدام متفکر زیر است؟

۱) هارولدلاسکی ۲) آستین رانی ۳) دیویدایستون ۴) نولی

۴- انتزاعی‌ترین مفهوم سیاست کدام است؟

۱) سیاست حکومت کردن بر انسانهاست
۲) سیاست توزیع آمرانه ارزشهاست.
۳) سیاست مبارزه برای قدرت است
۴) سیاست هنر استفاده از امکانات است.

۵- سابقه کوشش برای تأسیس علم سیاست به کدام مکتب و به چه قرنی بر می‌گردد ؟

۱) مکتب شیکاگودر آمریکا، قرن نوزدهم
۲) مکتب اثبات گرایی اگوست کنت در قرن بیستم
۳) مکتب شیکاگو در امریکا، قرن بیستم
۴) مکتب اثبات گرایی اگوست کنت، قرن نوزدهم

۶- کدام یک از گزینه‌های زیر صحیح می‌باشد؟

۱) علم سیاست تنها علمی اثباتی است که به گرد آوری واقعیات می‌پردازد و بصورت رابطه علی آنها را منظم می‌کند.
۲) علم سیاست علمی هنجاری است که تنها به مطالعه دگرگونیهای سیاسی برای رسیدن به هدفهای مشخصی می‌پردازد.
۳) در علوم اجتماعی و سیاسی بر خلاف علوم طبیعی جدایی کامل میان ذهن و عین وجود دارد و میان آن دو تداخلی وجود ندارد.
۴) علم سیاست علمی هنجاری است که فقط به بررسی آنچه هست نمی‌پردازد بلکه به مطالعه دگرگونیهای سیاسی برای رسیدن به هدفهایی مشخص نیز می‌پردازد.

۷- مرکز ثقل تحلیل و بررسی علم سیاست کدام است؟

۱) دولت
۲) حکومت
۳) مرکز ثقلی در علم سیاست وجود ندارد و همه چیز جنبه‌ی محوری دارد.
۴) گزینه‌های ۱ و ۲

۸- کدام یک از گرایشها و نگرشهای زیر پس ازجنگ جهانی دوم از گرایشات تجربی و علمی در دانش سیاسی تأثیر پذیرفتند؟

۱) نظریه تصمیم گیری ۲) نظریه گروهها ۳) نگرش سیستم‌ها ۴) نظریه ائتلاف

پاسخ تست‌های تالیفی

۱- گزینه «۴»

۲- گزینه «۱»

۳- گزینه «۳»

۴- گزینه «۲»

۵- گزینه «۴»

۶- گزینه «۴»

۷- گزینه «۴»

۸- گزینه «۳»

فصل دوم

روش های علم سیاست

عناوین اصلی

- ۱- روش تاریخی
- ۲- روش مشاهده
- ۳- روش تجربی
- ۴- روش تطبیقی یا مقایسه‌ای
- ۵- روش فلسفی
- خلاصه فصل